

การทำความเข้าใจเบื้องต้น

นวัตกรรมสังคม-ตามกรอบว่าด้วยเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ (The Welfare Economics Perspectives)

เรียบเรียงโดย

ดร.สุนทร คุณชัยมั่ง

ผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

20 พฤศจิกายน 2566

กรอบคิด

ตามนิยามว่าด้วยนวัตกรรมสังคม ที่หมายถึง นวัตกรรมที่มีจุดมุ่งหมายต่อการแก้ปัญหาสังคมโดยตรง โดยที่ความเป็นนวัตกรรมนั้น เป็นความใหม่ของ “กระบวนการ” (Process) หรือ Means ที่นับรวมตั้งแต่การคิดเริ่มต้น การค้นหาทางแก้ไข การทดสอบ วิจัย และการสรุปเป็นกิจกรรม งาน และ/หรือโครงการ ผลิตภัณฑ์ บริการ กระบวนการทำงาน และรูปร่างของการจัดการองค์กร ฯลฯ ที่จะนำไปสู่การดำเนินงานต่าง ๆ ทั้งในมิติของการสนองตอบต่อการใช้ชีวิตประจำวัน การตลาด การดำเนินธุรกิจ และการแก้ปัญหาระบบเศรษฐกิจและสังคม จนทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเป้าหมายของการสนองตอบนั้นได้รับความพอใจที่มากขึ้นกว่าเดิม ได้รับความคุณภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม รวมไปถึงความแล้วเสร็จลุล่วงของการแก้ปัญหา (ซึ่งเป็นความใหม่ของการสร้างผลลัพธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นปลายทางของกระบวนการ หรือ Ends)

การอธิบายนวัตกรรมสังคมตามกรอบเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ เป็นการชี้ให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนลักษณะของการจัดการธุรกิจและระบบเศรษฐกิจที่เดิมให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์และผลประโยชน์ของเจ้าของและผู้ลงทุน ไปสู่ประโยชน์และคุณภาพชีวิตของคนงาน และผู้เกี่ยวข้องตามห่วงโซ่ของธุรกิจ รวมทั้งผู้มีส่วนได้เสีย นอกจากนี้ ยังรวมความไปถึงการจัดการเศรษฐกิจในรูปแบบใหม่ ๆ ที่มุ่งต่อการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมโดยตรง ซึ่งได้รวมเอาการจัดระบบสวัสดิการ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการธุรกิจ-เศรษฐกิจไว้ตั้งแต่แรก (Choi & Majumdar, 2015)

กรณีตัวอย่าง

(1) เอ็ดดูอาร์โด โพล (Eduardo Pol) และไซมอน วิลล์ (Simon Ville)

การจัดการรอบแนวคิด และทฤษฎีนวัตกรรมสังคมตามกรอบเศรษฐศาสตร์สวัสดิการนี้ เป็นการให้คุณค่าต่อกิจกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นเป็นผลเชิงบวกต่อสังคม ในลักษณะเดียวกับการสร้างสินค้าสาธารณะเพื่อเป็นบริการต่อสังคม เป็นกรอบที่ยึดเอาแนวคิดของอามาตยา เซ็น (Amartya Sen) ที่เสนอให้กิจการบริษัทดำเนินธุรกิจไปตามหลักธรรมาภิบาลที่สร้างผลิตภัณฑ์ที่ดีสำหรับผู้บริโภค สร้างรายได้ให้กับพนักงาน และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีต่อสังคม การอธิบายเรื่องนวัตกรรมสังคมตามกรอบนี้ จะเห็นได้จากผลงานของเอ็ดดูอาร์โด โพล และไซมอน วิลล์ ที่ให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานตามกิจกรรมและโครงการทางเศรษฐกิจที่สร้างนวัตกรรม (Newness) แล้วส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในการรับผิดชอบต่อคุณภาพชีวิตสังคม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลหรือ

ระดับจุลภาค (Micro-quality of Life) ซึ่งเป็นคุณภาพตามความพึงพอใจของแต่ละคน และระดับความผาสุกโดยรวมของสังคมหรือระดับมหภาค (Macro-quality of Life) ซึ่งเป็นการสะท้อนการจัดการเชิงระบบของสังคม เช่น โอกาสทางการศึกษา สุขภาพ ความมั่นคงของการทำงาน ชีวิตครอบครัว ชุมชน สิ่งแวดล้อม อีสราภาพทางการเมือง ความเท่าเทียมของเพศสภาพ ฯลฯ อันเป็นเรื่องของการกำหนดคุณค่าร่วมของผู้คนในสังคม (Pol & Ville, 2009 cited in Choi & Majumdar, 2015)

(2) เศรษฐกิจเพื่อสังคม สวัสดิการสังคม และนวัตกรรมสังคมของ Changhwan Shin

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจเพื่อสังคม (Social Economy) สวัสดิการสังคม (Social Welfare) และนวัตกรรมสังคม (Social Innovation) ของ Changhwan Shin ที่ให้ความสนใจต่อการจัดการสวัสดิการของรัฐ ที่มีการจัดแบ่งตามยุคสมัยไว้เป็น 2 แบบ คือ แบบแรก The Fordist Welfare State ซึ่งเป็นสวัสดิการที่จัดการโดยรัฐหรือรัฐสวัสดิการ อันเป็นบทบาทที่เข้าไปร่วมจัดผ่านระบบการจ้างงานของธุรกิจที่เป็นไปตามกระบวนการผลิตแบบ Mass Production และแบบที่สอง Post-fordist Welfare State ซึ่งรัฐมีข้อจำกัดในการรับผิดชอบต่อการจัดสวัสดิการสังคม เพราะารูปแบบของการจ้างงานได้เปลี่ยนรูปร่างไปจากเดิมจากลูกจ้างไปเป็นการจ้างงานในรูปแบบอื่น ผลของการไม่ครอบคลุมในบทบาทของรัฐนี้ จึงนำไปสู่การค้นหา รูปแบบของการจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบอื่น

การศึกษาของ Shin (2016) พบว่า “เศรษฐกิจเพื่อสังคม เป็นกลไกแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม ตามกระบวนการของนวัตกรรมสังคมแบบเปิด (Open Social Innovation)” เป็นไปตามการประสานความร่วมมือของชุมชน ภาคธุรกิจ และภาครัฐ สามารถเป็นกลไกทางสังคมแบบใหม่ที่สนองต่อการจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งจัดความสัมพันธ์ที่เหมาะสมล้อมรอบไปกับเรื่องของสวัสดิการ พร้อมกันนั้น ยังถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติการในสังคมในพื้นที่ชุมชนร่วมกันของเศรษฐกิจเพื่อสังคม การตอบสนองซึ่งกันและกัน การพัฒนาประชาธิปไตย การพึ่งตนเอง และการขับเคลื่อนทุนทางสังคม (Shin, 2016)

เศรษฐกิจเพื่อสังคม เป็นกิจการธุรกิจที่ดำเนินงานโดยองค์กรแบบสหกรณ์ กองทุนทางสังคม และสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรของอาสาสมัคร ธุรกิจชุมชน กิจการแบบไม่หวังผลกำไร หรือภาคส่วนที่สาม (Third Sector) ต่อมารวมเอาวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ไปนับรวมไว้ด้วย คำว่าเศรษฐกิจเพื่อสังคมในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Social Economy และมีคำอื่นที่ใช้เรียกแทนอีก เช่น Solidarity Economy และ Alternative Economy โดยกิจการนี้ สามารถดำเนินงานได้ทั้งชุมชน ธุรกิจ และรัฐ สามารถจัดการแก้ปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม และรับผิดชอบต่อสวัสดิการสังคม (Social Welfare) หรือแบ่งเบา หรือทดแทนภาระของรัฐสวัสดิการ (Welfare State)

Reference

Choi, N. & Majumdar, S. (2015). Social Innovation: Towards a Conceptualization” in Majumdar et al. (Ed). Technology and Innovation for Social Change.

Shin, C. (2016). A conceptual approach to the relationships between the social economy,

social welfare, and social innovation. *Journal of Science and Technology Policy Management*, 7(2): 154-172